گزارش یک

خاک شیرین از مبادی رسمی کشور قاچاق می‌شود

سود کلان از صادرات ممنوعه

نازیلا مهدیانی

نفت تنها کالایی نیست که عنوان طلای سیاه را دارد؛ در میان بازارهای غیرنفتی، بازار خاک را از پرسودترین بازارهای دنیا و ارزش آن را بیش از هر کالای اقتصادی می‌دانند. این طلای سیاه که تولید یک سانتیمترمربع آن، بیش از ۵۰۰ سال زمان می‌برد، در بازار منطقه خاورمیانه مشتریان زیادی دارد. با این حال، تنها صادرات خاک صنعتی، آن هم با اخذ مجوز از وزارت صنعت، معدن و تجارت آزاد است و براساس قانون، صادرات خاک کشاورزی و خاک حاصلخیز ممنوع است و فروش و خروج آن از کشور قاچاق محسوب می‌شود. اما با وجود منع قانونی برای صادرات این منبع و ثروت ملی، مافیای خاک همچنان از محل صادرات خاک کشاورزی سود خوبی عایدشان می‌شود. گاهی در رسانه‌های ایران، برخی از مسوولان، فروش رسمی آن به کشورهای خلیج فارس را افشا کرده و از صادرات آن از طریق گمرک استان‌های بوشهر و هرمزگان، با عنوان صادرات غیرنفتی به کشورهای امارات و قطر خبر داده‌اند. هر چند که این موضوع از سوی مسوولان تکذیب شد اما هنوز هم اخباری مبنی بر قاچاق خاک شنیده می‌شود.

با وجود اعتراض نسبت به صادرات خاک شیرین یا همان خاک کشاورزی و هشدار به اینکه در آینده‌ای نزدیک کشورمان با کمبود خاک کشاورزی مواجه می‌شود، لایحه‌ای در مجلس مطرح و در حال بررسی است که فروش خاک را قانونی می‌کند. هدایت‌الله میرمرادزهی، دبیر کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی مجلس شورای اسلامی، درباره صادرات خاک شیرین و جزییات این لایحه می‌گوید: «با موضوع صادرات خاک کشاورزی مخالفم اما وقتی خاک حاصلخیز به مقدار لازم در کشور وجود داشته باشد که نیازهای کشاورزی را تامین کند، صادرات خاک می‌تواند امتیاز مثبتی برای کشورمان محسوب شود و منبعی برای ارزآوری و درآمدزایی باشد. علاوه بر تمام این امتیازات، می‌توانیم با صادرات خاک، دریچه‌ای برای تبادل علم‌ودانش با سایر کشورها باز کنیم.»

قانون برنامه چهارم به‌صراحت به بحث ممنوعیت فروش خاک کشاورزی اشاره کرده است و بر اساس قوانین موجود، صادرات خاک صنعتی هم تنها با اخذ مجوز از وزارت صنعت، معدن و تجارت امکان‌پذیر است اما با وجود صراحت قانونی در بحث ممنوعیت فروش خاک شیرین، هنوز هم کسی در برابر صادرات این سرمایه ملی از مبادی رسمی به کشورهای قطر و امارات پاسخ قانع‌کننده‌ای نداده است. عضو کمیسیون کشاورزی آب و منابع طبیعی با بیان اینکه صادرات خاک کشاورزی تنها با مجوز مقام عالی وزارت کشاورزی امکان دارد، می‌گوید: «هیچ نهاد و دستگاه دولتی‌ای نمی‌تواند به‌طور رسمی خاک کشاورزی را به کشور دیگری صادر کند مگر اینکه امضای مقام عالی وزارت کشاورزی پای آن مجوز باشد.»

شاید حساسیت‌ها و محدودیت‌ها برای صادرات خاک، اولین‌بار از جایی شروع شد که سفیر ایران در قطر از نهایی‌شدن قرارداد فروش خاک کشاورزی به این کشور برای تولیدات محصولات کشاورزی‌اش خبر داد. برخلاف گفته برخی از کارشناسان که اعلام می‌کنند محدودیت‌های صادرات خاک حاصلخیز کمتر از سه‌سال است که به‌طور جدی دنبال می‌شود، پرویز فتحی، معاون دفتر آب و خاک سازمان حفاظت محیط‌زیست، می‌گوید: «صادرات خاک کشاورزی هیچ‌وقت آزاد نبوده و خاک نباتی همیشه جزو کالاهای ممنوعه صادراتی بوده است. کالای ممنوعه هم نرخ ندارد؛ بنابراین با هر قیمتی به کشور می‌رسد.» فتحی با اعتراض به بررسی لایحه فروش قانونی خاک مازاد در کشور، تاکید می‌کند: «در حالی که کشورمان در آینده نه‌چندان‌دور با بحران کمبود خاک نباتی و کشاورزی مواجه می شود، متاسفانه با سوءبرداشت از قانون، صادرات خاک به کشورهای حوزه خلیج‌فارس انجام می‌شود و از سوی دیگر، موضوعاتی مبنی بر فروش قانونی آن در مجلس مطرح می‌شود.» او با هشدار نسبت به افزایش روند فرسایش خاک در ایران و بحران کمبود آن، می‌گوید: «متاسفانه فرسایش خاک در ایران چندبرابر میانگین جهانی آن است و همچنین آورد رسوبی که در رودخانه‌ها اندازه‌گیری شده است، نشان می‌دهد که آورد رسوب هم چندبرابر میانگین جهانی است. به‌طوری که می‌توان گفت فرسایش خاک در ایران حداقل هفت‌برابر میانگین جهانی آن است و حتی نسبت به سایر کشورهای آسیایی، میزان فرسایش خاکمان بالاتر است. با این وجود، خاک مازادی وجود ندارد که از مزایای صادرات آن بخواهیم بهره‌مند شویم.»

او ادامه می‌دهد: «اینکه تمام مساحت کشور پهناورمان با قطر یک‌متر پوشیده از خاک است بنابراین کشورمان منابع غنی خاک دارد، تصور اشتباهی است. کسانی که فکر می‌کنند صادرات خاک می‌تواند ارزآوری خوبی برای کشورمان داشته باشد، باید بدانند که در ایران تنها ۲۰میلیون‌هکتار خاک برای زراعت داریم. این خاک که ارزش حیاتی و قابلیت باروری دارد که آن هم با توجه به طرح افزایش جمعیت کشور، می‌تواند کفاف تامین و تولید موادغذایی جمعیت کشور خودمان را بدهد اما با این سرعتی که فرسایش خاک در کشورمان دارد، در آینده‌ای نزدیک خودمان هم دچار بحران کمبود خاک کشاورزی می‌شویم.» اینکه صادرات خاک صادرات پرسودی محسوب می‌شود، به‌دلیل گران‌بودنش نیست. ناصر صالحی‌نسب، عضو کمیسیون کشاورزی مجلس، با بیان این موضوع می‌گوید: «نرخ جهانی خاک نباتی برای هر مترمکعب حدود یک‌دلار است که وقتی این کالا قاچاق باشد، با قیمت کمتری به دست خریدار می‌رسد اما پرسودبودن این کالا به فاکتورهای دیگری برمی‌گردد؛ اینکه این کالا فاسدشدنی نیست و حمل‌ونقل آسان و بی‌دردسری دارد. بنابراین وقتی فروش آن به‌طور گسترده و حجم‌های سنگین انجام شود، پرسود خواهد شد. از طرف دیگر، صادرات خاک کشاورزی معمولا به‌صورت خام است که قیمت بسیار کمتری دارد و خریداران با خرید خاک خام و فرآوری آن، این خاک فرآوری‌شده را با قیمت بسیار بالاتری به بازارهای هدف می‌فروشند.»

بر اساس اعلام رسمی گمرک جمهوری اسلامی، از ایران در سال ۹۰ معادل ۷۵هزارتن خاک به ارزش ۷/۵میلیون‌دلار و در سال ۹۱ معادل ۱۴۰هزارتن خاک به ارزش ۲۳میلیون‌دلار با کد تعرفه ۲۵۰۸ با عنوان صادرات غیرنفتی صادر شده است. همچنین بر اساس گزارش رسمی خانه معدن ایران، در سال ۱۳۹۰ حدود ۱۵۰هزارتن انواع خاک‌های صنعتی از جمله فلدسپار و کائولن کلوخه و دانه‌بندی، به کشورهای حاشیه خلیج‌فارس صادر شده است که به لحاظ اقتصادی اهمیت چندانی ندارد؛ در حالی‌که خاک فرآوری‌شده این گروه، هم‌اکنون سهم قابل‌توجهی از تجارت دنیا را تشکیل می‌دهد.

بر اساس قانون، فروش خاک صنعتی مجاز است منوط به اینکه سرمایه‌گذاران مجوز فروش و صادرات آن را از وزارت صنعت، معدن و تجارت اخذ کرده باشند. هادی میررحیمی، دبیر کمیته خاک‌های صنعتی خانه معدن ایران، با اشاره به کاهش صادرات خاک‌های صنعتی می‌گوید: «هر سرمایه‌گذاری می‌تواند با اجاره یک معدن، خاک استخراج‌شده آن را به فروش برساند اما موضوعی که مطرح است، این است که اغلب موارد استفاده از خاک‌های صنعتی که برای تولید کاشی و سرامیک است، در ایران کیفیت خوبی ندارد؛ چرا که خاک‌های استخراج‌شده فرآوری نمی‌شوند و از طرف دیگر، با افزایش هزینه‌های حمل خاک به سایر کشورها، در حال حاضر صادرات این کالا حاشیه سود چندانی ندارد. از این‌رو، میزان صادرات خاک صنعتی کاهش یافته است. البته ایران یکی از واردکنندگان خاک صنعتی است و خاک‌هایی از جنس کائولن، نسوز و ...که از مواد اولیه برای ساخت انواع کاشی و سرامیک هستند را به کشور وارد می‌کنیم.» او با اشاره به میانگین قیمت صادرات خاک‌های صنعتی، می‌گوید: «در بازار معادن، موضوعی با عنوان معادن بی‌شناسنامه مطرح است که خاک این معادن با نرخ هفت الی هشت‌هزارتومان به فروش می‌رسد. بیشترین استفاده از خاک‌های صنعتی برای تولید انواع کاشی و سرامیک است که با توجه به اینکه خاک‌های صنعتی ایران فرآوری نمی‌شود، هر مترمربع کاشی ایران حدود چهاردلار است در حالی که هر مترمربع کاشی سایر کشورها با قیمت ۱۵دلار به فروش می‌رسد. قطعا کسانی در این بازار سود می‌برند که خاک صنعتی ایران را با کمترین نرخ ممکن می‌خرند و پس از فرآوری، آن را به فروش می‌رسانند.»

۵۰۰ سال

خاک که تولید یک سانتیمترمربع آن بیش از ۵۰۰ سال زمان می‌برد، در بازار منطقه خاورمیانه مشتریان زیادی دارد

۷۵ هزارتن

در سال ۹۰ معادل ۷۵هزارتن خاک به ارزش ۷/۵میلیون‌دلار و در سال ۹۱ معادل ۱۴۰هزارتن خاک به ارزش ۲۳میلیون‌دلار با کد تعرفه ۲۵۰۸ با عنوان صادرات غیرنفتی صادر شده است.

قانون برنامه چهارم به‌صراحت به بحث ممنوعیت فروش خاک کشاورزی اشاره کرده است و بر اساس قوانین موجود، صادرات خاک صنعتی هم تنها با اخذ مجوز از وزارت صنعت، معدن و تجارت امکان‌پذیر است اما با وجود صراحت قانونی در بحث ممنوعیت فروش خاک شیرین، هنوز هم کسی در برابر صادرات این سرمایه ملی از مبادی رسمی به کشورهای قطر و امارات پاسخ قانع‌کننده‌ای نداده است. عضو کمیسیون کشاورزی آب و منابع طبیعی با بیان اینکه صادرات خاک کشاورزی تنها با مجوز مقام عالی وزارت کشاورزی امکان دارد، می‌گوید: «هیچ نهاد و دستگاه دولتی‌ای نمی‌تواند به‌طور رسمی خاک کشاورزی را به کشور دیگری صادر کند مگر اینکه امضای مقام عالی وزارت کشاورزی پای آن مجوز باشد.»

۴ دلار

با توجه به اینکه خاک‌های صنعتی ایران فرآوری نمی‌شود، هر مترمربع کاشی ایران حدود چهاردلار است در حالی که هر مترمربع کاشی سایر کشورها با قیمت ۱۵دلار به فروش می‌رسد

۲۰ میلیون‌هکتار

کسانی که فکر می‌کنند صادرات خاک می‌تواند ارزآوری خوبی برای کشورمان داشته باشد، باید بدانند که در ایران تنها ۲۰میلیون‌هکتار خاک برای زراعت داریم

گزارشگر «شرق» در همه جای ایران باشید

سوژه‌ها و گزارش‌های خود را برای ما به ایمیل sharghline@sharghdaily.ir بفرستید یا به شماره ۳۰۰۰۴۶۹۹ پیامک بزنید یا با ۸۸۶۴۰۲۶۰ تماس بگیرید. «شرق» با کمک شما خواندنی‌تر می‌شود.

ادامه از صفحه ۷

گردنکشی مقابل قانون یا به رخ‌کشیدن قدرت

انگیزه سوم هم که در بسیاری از صاحبان اسلحه حتی شکارچیان شهری کم‌دانش وجود دارد، این است که هر جنبنده‌ای را ببینند هدف قرار می‌دهند. اما چطور می‌شود با این مساله مقابله کرد؟ اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی در وهله اول از طریق رسانه‌هایی باید صورت بگیرد که مردم با آن زیاد در ارتباطند مانند تلویزیون. تلویزیون برای مردم فیلم‌های راز بقا نشان می‌دهد اما آموزش محیط‌زیستی در آنها کمتر وجود دارد. از طریق مدارس خیلی خوب می‌توان این آموزش‌ها را داد. به کودکان از همان ابتدا می‌توان آموخت موجوداتی که در طبیعت وجود دارند هم مخلوقات ارزشمند آفریدگارند و نمی‌شود و نباید به آنها صدمه زد یا از بین برد و باید برای هر موجودی ارزش ذاتی قایل شد.

اما نکته مهم دیگری که در این میان وجود دارد، این است که همین اسلحه‌های مجازی که به افراد داده می‌شود با چه آموزش‌هایی همراه است؟ در این میان باید برنامه‌ای جدی برای آموزش وجود داشته باشد؛ اینکه در مورد ارزش حیات‌وحش آموزش داده شود و اصول اولیه اکولوژی، مثل رابطه هر موجود زنده با دیگری و خطراتی که شکار زیاد یک جانور می‌تواند برای حیوانات دیگر و کل طبیعت داشته باشد، توضیح داده شود. کسی که اسلحه به دست می‌گیرد، باید بداند با کشتن یک خرگوش، گوشتخواران را از غذا محروم می‌کند. بنابراین کسی که اسلحه دست می‌گیرد، باید الفبای اکولوژی را بداند. فصل مجاز و غیرمجاز را بشناسد و خیال نکند چون اسلحه دارد، می‌تواند هر کار خواست در طبیعت انجام دهد. بیشتر این اشخاص خود عاشق کوه و بیابانند اما آگاهی درستی از چرخه طبیعت و خطرات کم شدن یا انقراض گونه‌ها ندارند.

◄ در مورد آگاهی دادن صحبت کردید. بحث کشتار سالانه وال‌ها در جزایر فارو یا بحث کشتار دلفین‌ها در ژاپن آیین ۵۰۰ ساله‌ای است که هر سال انجام می‌شود. با توجه به اینکه هر دو این جوامع، جوامع پیشرفته‌ای هستند، چطور می‌شود، آن را تحلیل کرد؟

اینگونه فعالیت‌ها که به نظر بسیار غیراخلاقی و وحشیانه است، از آنجا رخ می‌دهد که به سنت گروهی از مردم تبدیل شده است. مثال‌های دیگری را هم می‌توان ذکر کرد؛ مثل کشتن نهنگ توسط اسکیموها در مناطق قطبی که با انواع مناسک مذهبی همراه است و برای بومیان بخشی از چرخه طبیعی حیاتشان محسوب می‌شود. یا گاوبازی در اسپانیا را در نظر بگیرید که مراسمی فوق‌العاده وحشیانه است. حیوان را در طول مسابقه عملا زجرکش می‌کنند ولی برای بازدیدکنندگان هیجان بسیاری دارد و یک سنت کاملا جا افتاده است. مردم دنبال هیجان می‌گردند و این یکی از راه‌های کسب هیجان است. انگیزه کسب هیجان از فعالیت‌های خشونت‌آمیز در بسیاری از مردم وجود دارد و راه مقابله هم فقط آموزش است و کم کردن جنبه‌های بی‌رحمانه آن. انسان به دنبال هیجان می‌گردد و این هیجان اغلب با خشونت توام است. مهیج‌ترین ورزش‌ها آمیخته به خشونت است. فیلم‌های سینمایی خشن فروش خوبی دارند. این نشان می‌دهد انگیزه‌ها و غرایزی وجود دارد که در انسان هست که لزوما مقبول هم نیست اما به هر حال وجود دارد. هرچند انسان موجودی است که می‌تواند بر این غرایز غلبه کند. مهار خشونت هم راه دارد اما به‌نظر من بخش مهمی از کاهش خشونت در زندگی از راه آموزش به‌ویژه آموزش‌های دوران کودکی در مدرسه به دست می‌آید. در مورد احترام گذاشتن به حیوانات و تنوع زیستی از همان دوره‌ای که بچه‌ها شروع به یاد گرفتن می‌کنند باید عشق و علاقه به حیوانات را ترویج کرد.

◄ شکار یک موضوع است و سلاخی موجودات یک موضوع دیگر. موضوع سلاخی توله خرس‌های سمیرم را چگونه می‌شود تحلیل کرد؟ این حجم از خشونت و سنگدلی را با کدام انگیزه می‌توان توضیح داد؟

گفته می‌شود کسانی که آن خرس را کشتند، شاید دنبال صفرا بودند. صفرای خرس در خارج به ویژه در چین فوق‌العاده گران است. می‌گویند وقتی حیوان خیلی بترسد، صفرایش خون زیادی جذب می‌کند. ظاهرا این توله خرس‌ها را چاقو می‌زده‌اند که صفرای بزرگ‌تری داشته باشند. به نظر می‌رسد در این بی‌رحمی آشکار، انگیزه مادی وجود داشته است. لابد مستحضرید که تجارت غیرقانونی حیوانات یا اجزای بدن آنها، دومین تجارت بزرگ قاچاق در دنیا پس از قاچاق موادمخدر از حیث وزن است. از لحاظ ارزش هم، سومین پس از قاچاق موادمخدر و قاچاق اسلحه است. ولی ما مطمئن نیستیم که قاتل خرس ماده و توله‌هایش واقعا انگیزه مادی داشته است چرا که شبیه آن را در موارد دیگری هم زیاد دیده‌ایم. فیلم‌های زجرکش کردن حیوانات، زیاد روی یوتیوب می‌آید یا در تلفن‌های همراه روستاییان دیده می‌شود. حال توضیح جامعه‌شناختی/ روان‌شناختی آن چه می‌تواند باشد؟ به گمانم باید کمی وارد مقولات فرویدی بشویم. فروید معتقد بود میل به خشونت و تخریب در همه انسان‌ها هست و از غریزه‌ای که او نامش را «تاناتوس» می‌گذارد سرچشمه می‌گیرد. اما اینگونه غرایز حتی غرایز افراطی ریشه‌دار در غریزه زندگی (لیبیدو) چطور باید در فعالیتی به کار گرفته شود که برای جامعه صدمه‌ای به همراه نداشته باشد؟ در مردان ترشح زیاد تستسترون اغلب فرد را به خشونت سوق می‌دهد. افرادی که در آنها فعالیت تستسترونی زیاد است به طور معمول به فعالیت‌های ورزشی خیلی سخت و خطرناک یا مشاغلی مثل سربازی رو می‌آورند. شکارگری هم شاید فعالیتی باشد برای پاسخگویی به ترشحات تستسترونی زیاد. بنابراین جامعه باید راهی بیابد که این فشارهای غریزی را در مسیرهایی بیندازد که مقبول هستند و لطمه‌ای نمی‌زنند. در جامعه ایران «مردانگی»، البته نه در معنای جوانمردی بلکه در معنای قدرت مردانه، اغلب عامل حرکات خشونت‌آمیز است. شاید خشونت به حیوانات را هم بتوان به این صورت توضیح داد. دامداری که شاید در مواردی پلنگ به دامش لطمه زده است، هنگامی که دستش به پلنگ می‌رسد و او را می‌کشد، فارغ از اینکه این پلنگ همانی باشد که گوسفندش را کشته، با تصویرگیری از صحنه‌های خشونتش به جانور مرده یا نیمه‌جان، درواقع قدرت مردانه‌اش را به دیگران به نمایش می‌گذارد.

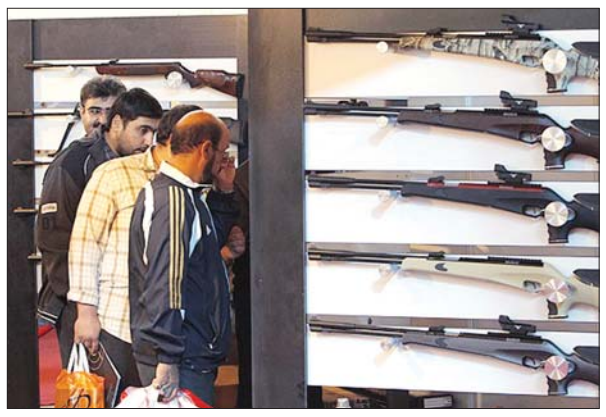

◄ چندی پیش یک شکارچی در کامیاران، با این دیدگاه که از این پس شکار نخواهد کرد، تفنگ خود را شکست. پس از آن، در چند نقطه دیگر ایران چندین شکارچی تصمیم به کنار گذاشتن شکار گرفتند. آیا چنین رفتارهایی می‌تواند در جامعه تاثیرگذار باشد یا صرفا موجی است که دوام چندانی ندارد؟

چنین رفتارهایی معمولا از طرف افرادی سر می‌زند که روزگاری خود شکار بسیار زده‌اند و نتیجه شکار بی‌رویه و مدیریت‌نشده را به وضوح دیده‌اند و چون خودشان از ته دل طبیعت‌دوست بوده‌اند، به این نتیجه رسیده‌اند دیگر نمی‌توان از طبیعتی که در حال مرگ است بهره‌برداری کرد و به جای آن باید به فکر حفظ آنچه از حیات‌وحش باقی مانده است، بود. اینگونه رفتارها بر مردم محلی و شکارچیانی که شناخت زیادی از خطرات انقراض ندارند، می‌تواند بسیار موثر باشد. البته هر چه بیشتر هم از طریق مطبوعات یا رادیو و تلویزیون درباره‌اش گفته شود، اثرگذاری‌اش بیشتر می‌شود. اما در اینجا لازم می‌دانم بگویم که شکار و نقش آن در کاهش یا نابودی حیات‌وحش نیاز به مطالعات و بررسی‌های علمی جدی دارد. شکاری که در بسیاری موارد عامل اصلی کاهش حیات‌وحش است، در جای دیگر و با مدیریت اصولی و علمی، می‌تواند ضامن بقای حیات‌وحش باشد و نباید به موضوع شکار و حفاظت از حیات‌وحش صرفا از منظر اخلاقی یا فلسفی نگاه کرد.

جدول ۱۹۵۱

جدول عادی

افقی:

۱ - نوازنده - متنافر - جام جهان‌نما ۲ - دوستی و محبت - ایلات - سرایت و پراکندگی چیزی ۳ - مولد الکتریسیته - مرطوب - محافظ گل ۴ - صدای کلفت در موسیقی - آرزومند - مبارز خستگی‌ناپذیر علیه نژادپرستی در آفریقای‌جنوبی ۵ - جسور و بی‌پروا - تهی‌دست ۶ - صدای بلند - طرز عمل - عطش ۷ - کشته شدن - هر غذای ساده و بدون زحمت - آخرین یک رقمی ۸ - نادرست و واهی - کیمیا، معجون - خدمتکار پیر ۹ - نام آذربایجانی - «دروازه ارگ» را در این شهر می‌بینید - ارتفاع ۱۰ - بزرگ و مهتر - ظالم و زورگو - پسر عرب ۱۱ - پشته‌ای از ماسه و سنگ که سراسر دهانه رودخانه را بگیرد - اسید نیتریک ۱۲ - کلیپ - آهو - الفت، انس ۱۳ - موی گردن شیر - پروردگار - مأیوس ۱۴ - بزرگتر - پایتخت کشور مالت - ثروتمند ۱۵ - یادداشت - شماتت - بندری در استان خوزستان.

عمودی:

۱ - مغرور - از سلسله‌های پادشاهی ایران ۲ - همنشین - صاحب اثر عظیم «لغت‌نامه» - نمونک ۳ - هذیان - ساقه برنج - سرشار، لبریز ۴ - جویدنی است - داستان غیرواقعی - خاک سفالگری ۵ - آبونه - در آستانه مرگ ۶- رب‌النوع خورشید در مصر باستان - نوعی نان قطور - مجرای خروج دود اتومبیل ۷ - معرفت - مغازه‌دار - برنج نیم‌پخته ۸ - یار عذرا - مرحبا، آفرین - اصطکاک ۹ - اشاره به نزدیک - در بیان علت به کار می‌رود - وقار و سنگینی ۱۰ - عزیز و ارجمند - نوازنده تنبک - مادر عرب ۱۱ - باجه فرودگاه برای انجام تشریفات - مرتعش ۱۲ - غذای بیمار - آشامیدن - کثیف ۱۳ - صندوق لباس مادربزرگ‌ها - رسوم - از حبوبات ۱۴ - گونی بزرگ پشمی - باتلاق - گستاخ ۱۵ - تازه‌ترین ساخته سینمایی مسعود ده‌نمکی - دیاگرام.

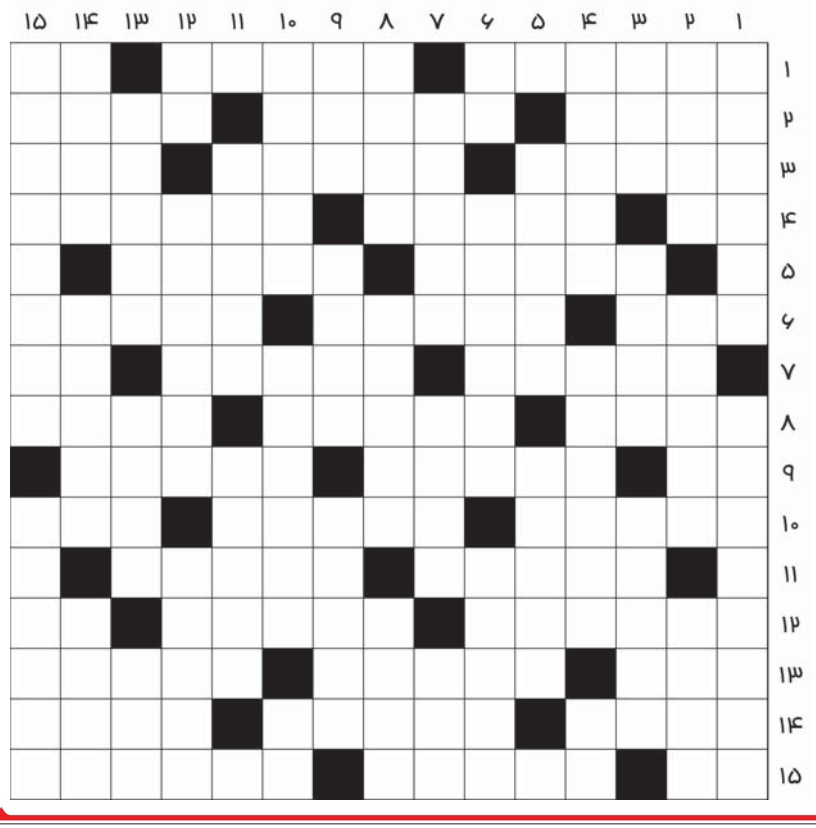

جدول ویژه

افقی:

۱ - عزیز و گرامی - نوعی آب نبات ترد - همه‌چیز را جمع می‌بندد ۲ - واحد مکالمات تلفنی - از ایالات آمریکا - ارزیابی کردن ۳ - دفتر نگهداری عکس - منافقان جنگ نهروان - ساده‌ترین علامت وجود بیماری است ۴ - شهرمدفن دهخدا - ناتوانی در پرداخت بدهی به علت فقر - ماله بنایی ۵ - راست روده - امیدوار ۶ - رنج و سختی - نوآور - شیره مخصوص گیاهان ۷ - دارای حد متوسط - شهری بوده در مصر باستان - جدید ۸ - ماندگار - ملاک سنجش - کلید بهشت است ۹ - خسیس پس نمی‌دهد - خدای بزرگ هندوها - پارالل ۱۰ - بین‌المللی - موزه مینیاتور ایران - عطا و کرم ۱۱ - گردآوری و تنظیم - بازخورد ۱۲ - چاپلوسی - قسمتی از پا - چه چیز ۱۳ - جنبش و حرکت - شک و تردید - شعر کوتاه ژاپنی ۱۴ - نامید - تندی و خشونت - تمایل زن باردار به برخی خوراکی‌ها ۱۵ - سیاهدانه معطر - بخشندگی - کشوری جزیره‌ای در همسایگی اقیانوس اطلس.

عمودی:

۱ - دستگاه نمایش فیلم - گوشه‌ای در دستگاه چهارگاه ۲ - مسابقه اتومبیل‌رانی - دستار - بند چرمی ۳- حقه باز و بدجنس - قطعی برای کتاب - از آثار ژان‌راسین، نمایشنامه‌نویس فرانسوی ۴ - از لوازم بهداشت فردی - درخشان - سیخونک ۵ - مورد اعتماد - گیاهی از خانواده ریواس ۶ - رودی در روسیه - ماده‌ای بسیار سمی از ترکیبات جیوه - از برادران حضرت‌یوسف(ع) ۷- ناگواری - همسایه یمن - پول قدیمی ۸ - روکش پلاستیکی یا نایلونی - به سختی یافت می‌شود - آلوده و ناپاک ۹ - شکلک - خرگوش - بسندگی ۱۰ - آهو - سخن بزرگان - حرف گزینش ۱۱ - غیرمتمدن و بی‌فرهنگ - خمیر نان را با آن پهن و نازک می‌کنند ۱۲- سیلی - از گیاهان آپارتمانی زیبا - قیمتی ۱۳ - پشیمانی - دین آور ایرانی در دوره ساسانی - سال آذری ۱۴ - مربوط به هجرت - سخن آمیخته به ریشخند - آبشاری زیبا در جنوب شهرستان دورود ۱۵ - کنایه از هرچیز قابل‌توجه و چشمگیر است- هاله ماه.

طراح جدول: بیژن گورانی

جدول شرق با دو شرح عادی و ویژه به چاپ می‌رسد. در صورت تمایل، می‌توانید ابتدا جدول عادی را با مداد حل کنید و سپس به حل شرح ویژه بپردازید.

حل ویژه ۱۹۵۰

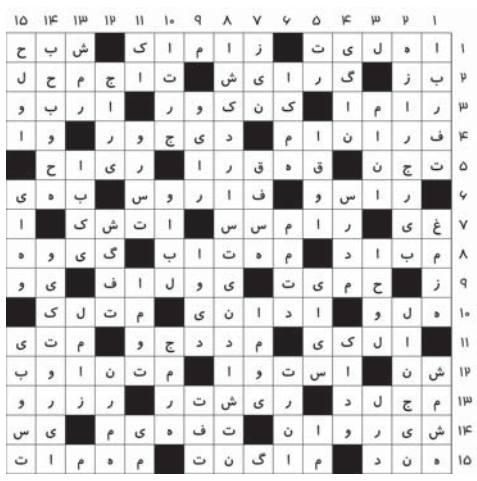
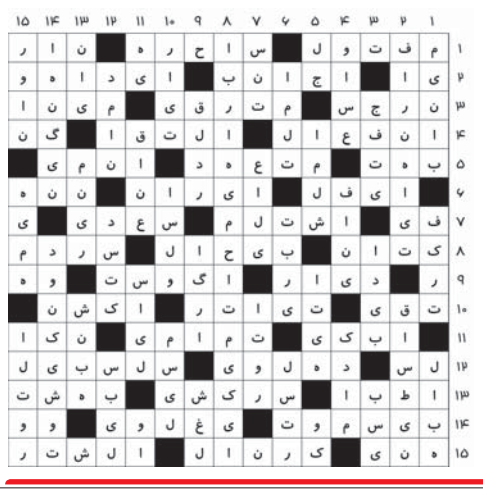
حل عادی ۱۹۵۰